

Selvitys oikea-aikaisen tuen ja laadukkaan inklusion edellytyksistä opetuksen ja kasvatuksen palvelualueella

Tehtävänanto ja tiedonkeruu

Kaupunginvaltuusto lisäsi yksimielisesti 12.12.2022 kokouksessaan Talousarvio 2023-kirjaan, että opetuksen ja kasvatuksen palvelualueella selvitetään vuoden 2023 aikana millainen resurssi tarvitaan, jotta oikea-aikainen tuki ja laadukas inklusio on mahdollista.

Opetuksen avainalueen osalta tiedonkeruuta tehtiin perusopetuksen johtotiimin toimesta teettämällä kysely koulujen rehtoreille tuen resurssien riittävydestä ja mahdollisista lisätarpeista. Lisäksi uutena tehtävässä aloittanut kasvun ja oppimisen tuen päällikkö jalkautui koulujen johtotiimeihin kevätlukukaudella 2023 tarkemman tilannekuvan saamiseksi.

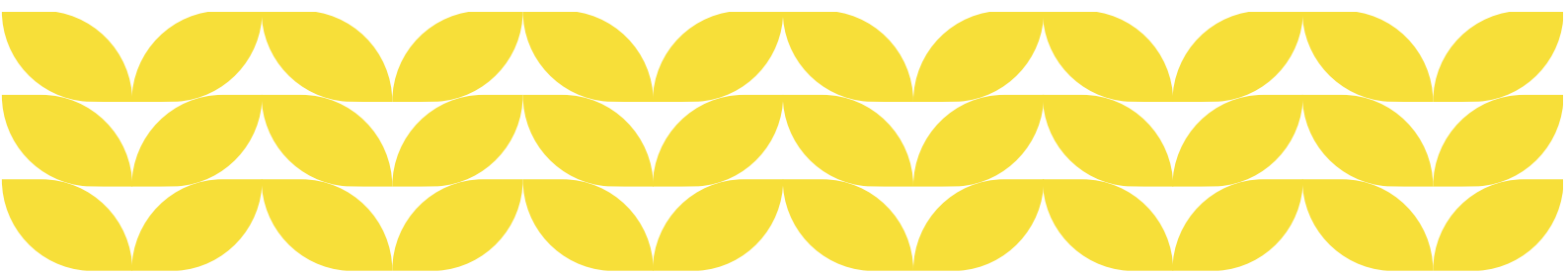
Varhaiskasvatuksen osalta kartoituksen ja tilannekuvan muodostamisessa hyödynnettiin kasvun ja oppimisen tuen erityisasiantuntijan sekä varhaiskasvatuksen johdon, erityisopettajien sekä kasvun ja oppimisen tuen hanketyöntekijöiden tilannekuvan tuntemusta.

Tuen järjestämistä ohjaavat tekijät

Perusopetuslain (30 §) mukaisesti oppilaalla on oikeus saada riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Varhaiskasvatuslaki (3§) linjaa yhtä lailla tehtävästä tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.

Opetushallituksen antamien opetussuunnitelmien perusteet ohjaavat kuntia järjestämään tukea ensisijaisesti inklusiivisten periaatteiden mukaisesti omassa lapsiryhmässä tai lähikoulussa joustavin järjestelyin. Mikäli kuitenkin lapsen tuen tarpeet edellyttävät, on lapsella oikeus pien- tai erityisryhmään.

Järvenpään kaupungin strategiassa kasvun ja oppimisen tukeen liittyvissä valtuustoon nähden sitovissa tavoitteissa (vuosille 2023–2026) mainitaan mm. ketterien palvelurakenteiden ja prosessien vahvistamisesta oikea-aikaisen tuen mahdollistamiseksi, varhaisen tuen osaamisen

ja ennaltaehkäisevien palveluiden vahvistaminen sekä lasten varhaisen tuen edistäminen kouluttamalla henkilöstöä ja rekrytoimalla kelpoisia työntekijöitä.

Tuen tarpeen tilanne ja nykyiset tuen muodot Järvenpään kaupungissa

Järvenpäässä opetuksen osalta tehostetun ja erityisen tuen päätösten määrät ovat noudattaneet valtakunnallista keskiarvoa siten, että viimeisen viiden vuoden ajanjaksolla tehostetun ja erityisen tuen oppilaiden osuus kaikista perusopetuksen oppilaista on ollut n. 20-25%. Varhaiskasvatuksen osalta kolmivaiheinen tuki on ollut käytössä vasta vuoden, joten seurantatietoa ei ole vielä käytettävissä.

Viime vuosina tuen tarpeen sisällöllinen muutos on korostunut määrien sijaan. Lasten ja perheiden tilanteet ovat yhä useammin hyvin monisyisiä ja kompleksisia. Tilanteet vaativat intensiivistä, nopeaa reagointia ja monien eri tukimuotojen yhdistelmiä sekä eri tahojen välistä tiivistä yhteistyötä.

Tuki toteutetaan sekä perusopetuksessa että varhaiskasvatuksessa kolmiportaisen tuen mallilla, johon kuuluu yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Kaikki lapset ja oppilaat kuuluvat yleisen tuen piiriin ilman erillisiä päätöksiä. Kun lapsella tai oppilaalla ilmenee tuen tarpeita, aloitetaan heti yleisen tuen toimenpiteet. Tällaisia toimenpiteitä ovat opetuksen puolella esim. eriytetty tehtävät, istumajärjestelyt, kaverituki ja tukiopetus. Varhaiskasvatuksessa vastaavasti mm. pienryhmätoiminta, eriytetty toiminta, toiminnan porrastaminen ja aikuisten sijoittuminen toiminnassa. Pääsääntöisesti yleisestä tuesta vastaa ryhmän opettaja ja mahdolliset muut aikuiset.

Mikäli yleinen tuki ei ole riittävää siirrytään tehostettuun tukeen, josta tehdään erillinen päätös päiväkodin tai koulun toimesta. Tehostettu tuki on muodoltaan pitkäkestoisempaa ja käytössä on useita tukimuotoja samanaikaisesti.

Tehostetussa tuessa on opetuksen puolella käytössä myös laaja-alaisen erityisopettajan palvelut ja mahdollisesti tarvittaessa koulunkäynnin ohjaaja palvelut.

Erityiseen tukeen siirrytään, kun yleisen ja tehostetun tuen toimenpiteet eivät riitä. Tällöin lapsen tilannetta pohtii moniammatillinen ryhmä yhdessä huoltajien kanssa. Erityisen tuen päätökset tekee kasvun ja oppimisen tuen päällikkö. Pääsääntöisesti erityinen tuki pyritään järjestämään inklusiivisten periaatteiden mukaisesti omassa lähikoulussa tai lähipäiväkodissa joustavin järjestelyin.

Varhaiskasvatuksessa lapsen tehostetun ja erityisen tuen muotoja ovat varhaiskasvatuksen erityisopettajan resurssi, integroitu erityisryhmä, varhaiskasvatuksen erityisavustajan ryhmä- tai henkilökohtainen resurssi sekä aikuisten ja lasten välisen suhdeluvun tarkistaminen ryhmäkoon pienentämiseksi.

Tuen järjestämiseksi lähikouluihin on osoitettu tietty määrä tuen järjestämisen mahdollistavaa resurssia. Tällaista resurssia on laaja-alaisen erityisopetuksen resurssi, koulunkäynnin ohjaajapalvelut sekä luokkamuotoisen erityisopetuksen resurssi. Koulut ovat saamansa resurssin puitteissa voineet lukuvuosittain päättää miten resurssi käytetään (esim. perustetaanko koulukohtaisia pienryhmiä). Tämän takia tuen palveluvalikossa on jonkun verran eroavaisuuksia eri koulujen osalta.

Yläkouluissa työskentelee em. lisäksi kaksi kouluvalmentajaa sekä hankerahoituksella kaksi yhteisöpedagogia tukemassa kouluun kiinnittymistä.

Palvelualueella työskentelee tällä hetkellä myös kaksi konsultoivaa erityisopettajaa, joista toinen on palkattu opetus- ja kulttuuriministeriöltä saadulla hankerahoituksella (työkenttänä varhaiskasvatus ja opetus) ja toinen on vakituksessa virassa. Jalkautuvan ja konsultoivan erityisopettajan resurssi mahdollistaa nopean reagoinnin äkillisiin tuen tarpeisiin ehkäisten täten haasteiden kasautumista, syvenemistä ja pitkittymistä. Tavoite on saada vakinaistettua tämä konsultoiva resurssi kokonaisuudessaan.

Suosituksen mukaan laaja-alaisia opettajia tulisi olla yksi opettaja 100 oppilasta kohden. Järvenpäässä päästään tähän suhdelukuun, kun lasketaan mukaan kaikki lähikouluissa työskentelevät erityisopettajat. Osa näistä erityisopettajista työskentelee kuitenkin koulun oman joustavan pienryhmän kanssa, minkä takia suhdeluku ei ole yhteneväinen kaikissa kouluissa. Tavoitteena onkin luoda yhteneväinen tuen rakenne jokaiseen kouluun.

Opetuksen puolella on lisäksi kaupunkitason erityisluokkia vaativampiin erityisen tuen tarpeisiin. Näitä ovat mm. kehitysvammaisten lasten erityiset tarpeet sekä vaativimmat oppimisen ja/tai käyttäytymisen ja tunne-elämän haasteet. Koko kaupunkia palvelevia erityisluokkia on tällä hetkellä 14. Oppilaiden määrä näillä luokilla vaihtelee 6-10 oppilaan välillä ryhmän luonteesta riippuen.

Yleisopetuksen luokissa, jossa opiskelee inklusiivisesti pidennetyn oppivelvollisuuden oppilaita on oppilasmäärä rajattu lainmukaisesti 20:een.

Valtion erityiskoulujen tarjoamaa ohjaus- ja konsultaatiopalvelua sekä erilaisia tukijaksoja hyödynnetään esi- ja perusopetuksessa vaativimmissa erityisissä tilanteissa samoin kuin

lähikuntien yhteistyönä rahoittamaa Kalliomaan sairaalakoulun tuki- ja pitkäaikaispaikkoja sekä Alva-konsultaatiota erityisesti vaativimmin psyykkisesti oireilevien oppilaiden tukena.

Ajankohtaista

Lapsimäärän kokonaismäärä perusopetuksessa on kasvanut vuodessa 120 oppilaalla. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden määrän kasvu on kasvattanut henkilöstön osaamisen lisäämisen ja tuen järjestämisen tarvetta kaikissa kouluissa. Neuropsykiatrisia piirteitä (esim. aistilyherkkyyttä ja tarkkaavuuden haastetta) omaavien lasten tuen tarpeet korostuvat isoissa yksiköissä ja suurissa ryhmäkoissa etenkin silloin, kun tilojen puute rajoittaa esim. ryhmien jakamista pienempiin osiin.

Em. syistä ja perustason palveluiden resurssin puutteesta (esim. opiskeluhoiltopalvelut, perheiden tuki) sekä palveluketjujen vetämättömyyden takia psyykkisesti huonosti voivien ja haastavasti käyttäytyvien lasten tuen tarpeet näkyvät kasvavassa määrin arjessa. Tämä vaatii henkilöstöltä erityisosaamista ja jaksamista. Myös kouluakäymättömien lasten määrät ovat kasvussa ja ilmiö näkyy jo alakouluissakin.

Varhaiskasvatuksessa yleisen tuen menetelmien käyttäminen perustuu varhaiskasvatuksen opettajien pedagogiseen osaamiseen. Varhaiskasvatuksen opettajien saatavuus on heikentynyt ja näyttää edelleen heikkenevän. Tämä aiheuttaa peruspedagogisen osaamisen heikkenemistä lapsiryhmissä ja varhaisen puuttumisen viivästymistä. Kun pienten lasten tarpeita ja kehityspoikkeamia ei havaita ajoissa, voivat tuen tarpeet muuttua vaativammiksi ja edellyttää myöhemmin enemmän resursseja. Myös perusopetuksessa pätevän henkilöstön saatavuuden haasteet ovat näkyvissä enenevässä määrin.

Tuen tarve on kasvanut myös lukiossa. Koronan vaikutukset sekä laajennettu oppivelvollisuus ovat lisänneet erilaisten tuen muotojen tarvetta. Tällä hetkellä 1300 opiskelijan lukiossa työskentelee kaksi laaja-alaista erityisopettajaa. Toinen opettajista on vakituinen ja toinen työskentelee hankerahoituksella lukuvuoden 2023–2024 loppuun. Tarve kahdelle vakituiselle erityisopettajalle on ilmeinen.

Tuoreimmassa kouluterveyskyselyssä (tiedonkeruu keväältä -23) Järvenpään tulokset ovat joiltain osin huonompia kuin Keski-Uudenmaan kunnissa keskimäärin. Huolta nostavia asioita ovat mm. 4.-5.- luokkalaisten oppilaiden huoli omasta mielialastaan ja 8.-9.- luokkalaisten sekä lukiolaisten kokemus kohtalaisesta tai vaikeasta ahdistuneisuudesta. Kiinnostus koulua kohtaan (4-5 lk) oli myös vähäisempää kuin alueella keskimäärin ja koulu-uupumus (8.-9. lk) näyttäyty suurempana kuin Keski-Uudenmaan alueella keskimäärin.

Kiusaamisen kokemus perusopetusikäisten osalta oli kasvussa (joko kiusaajan tai kiusattuna olijan roolista) ja yli alueen keskiarvon. Sekä peruskoululaiset että lukioikäiset kokivat heikommaksi tunteensa kuulumisesta kouluuyhteisöön kuin alueella keskimäärin. Seksuaalista väkivaltaa kokeneita oli kaikissa ikäryhmissä myös enemmän kuin alueella keskimäärin.

Yläkouluikäisten osalta luokkahuoneen tai opiskelutilojen ahtaaksi kokeminen oli myös lisääntynyt vuoden 2019 kyselystä. Samoin oppimiseen saadun tuen kokemus oli heikentynyt vuoden 2021 tilanteesta (myös lukioikäisillä).

Visio

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on yhden integroidun erityisryhmän lisäksi erityisopettajan resurssi jokaisessa yksikössä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja päiväkodin johtajan parityöskentely tukee pedagogista johtamista ja auttaa kohdentamaan erityisopettajan resurssia oikein erityisesti varhaisen puuttumisen ja tuen oikein kohdentamisen jatkuvan arvioinnin näkökulmasta.

Tällä hetkellä Järvenpään varhaiskasvatuksessa on 12 varhaiskasvatuksen erityisopettajaa, joista 1 on kohdennettu integroituun erityisryhmään ja 11 varhaiskasvatusyksiköihin. Järvenpäässä on 12 varhaiskasvatuksen yksikköä, eli tavoitteesta puuttuu 1 varhaiskasvatuksen erityisopettajan resurssi.

Opetuksen puolella tavoitteena on, että alakouluissa olisi yksi erityisopettaja 100 oppilasta kohden ja lisäksi yksi erityisopettaja, joka toteuttaisi ns. joustavan pienryhmän mallia, jossa on mahdollista tarjota oppilaalle pienryhmäopiskelua joko tietyissä oppiaineissa tai jaksomaisesti tarpeen mukaan kaikissa oppiaineissa. Yläkouluissa tavoiteltava suhdeluku on samoin erityisopettaja 100 oppilasta kohti. Tämän lisäksi jokaisessa yläkoulussa on tarve nk. tukiluokalle, jonka oppilaat tarvitsevat opinnoissaan hyvin yksilöllisiä järjestelyjä ja vahvaa yhden aikuisen ohjausta (psykkisesti oireilevat ja paljon poissaolevat oppilaat).

Mallin rakentamisessa on huomioitava koulujen erityispiirteet ja mahdolliset painotustarpeet. Asian edistämiseksi tehdään portaittainen suunnitelma, jonka yhteydessä tarkastellaan myös olemassa olevien resurssien uudelleen suuntaamista, tuen muotoja ml. koulunkäynnin ohjaajien tuki vs. erityisopettajan tuki ja tuen vaikuttavuutta. Tarvittava resurssi tarkentuu näiden tarkastelujen myötä. Ennen tarkastelua tavoitteesta arvioidaan puuttuvan n. 3-5 erityisopettajan resurssi.

Kasvun ja oppimisen tuen päällikkö vastaa koko palvelualueen tuen järjestelyistä, jolloin opinpolun näkökulmasta tarkastelun kohteena on kokonaisuus aina varhaiskasvatuksesta lukiokoulutukseen.